

Správa za rok 2024 **Centrum histórie ECAV**

Personálne zmeny, profesijný rast

V predošlom roku sme sa spomedzi zamestnancov rozlúčili s Martinom Fajmonom, ktorý ukončil svoj pracovnoprávny vzťah, na základe podpísaného dodatku k zmluve k 30. júnu 2024. Lucii Kamanovej bol od 1. augusta 2024 zvýšený polovičný pracovný úväzok na trojštvrтинový, Michaela Čechová pracovala naďalej na pol úväzku. Dňa 23. mája 2024 sa Michaela Čechová zúčastnila jednodňovej stáže v Slovenskej národnej knižnici, stretla sa s vedúcou Historických knižničných fondov, ako aj s inými zamestnancami. Stáž bola zameraná na katalogizáciu vo všeobecnosti, ale aj v systéme KOHA, ktorý v Knižnici ECAV používame. Lucia Kamanová pokračovala v dennom štúdiu odboru archívniectvo a PVH na FiF UK. Stabilizácia personálneho stavu priniesla svoje ovocie aj v oblasti pracovného výkonu.

Príjmy

V roku 2024 sa na vstupnom do múzea, milodaroch a iných poplatkoch v zmysle cenníka Centra histórie ECAV schváleného GP vyzbieralo **1006,80 euro**. Je to o 7,50 euro menej ako minulý rok. V oblasti príjmov by sme vedeli dosiahnuť vyššie čísla, ale vzhľadom k tomu, že ešte stále nebolo dotiahnuté konanie vo veci zmeny užívania budovy na Palárikovej 20, neprikročili sme ani uplynulý rok k väčšej propagácii múzea.

ÚSTREDNÝ ARCHÍV ECAV NA SLOVENSKU

Správa registratúry GBÚ

Uplynulý rok bol v oblasti správy registratúry poznačený doslova návalom písomností z jednotlivých oddelení, v dôsledku odchodu viacerých zamestnancov, ale aj rekonštrukcie interiéru na prvom poschodí GBÚ. Prijali sme písomnosti školskej a misijnej agendy, zahraničnej agendy, ekonomicko-finančnej agendy, ako aj mzdovej agendy. Najmä ekonomická agenda nám dala zabráť, vzhľadom na to, že bola neusporiadaná a bolo jej väčšie množstvo, pričom išlo aj o písomnosti staršieho dátá, niektoré až 20 ročné.

Keďže depot č. 1 dosiahol svoju kapacitu, boli sme nútení prikrčiť k zvýšeniu kapacity zakúpením regálov a pripravovať vyradovacie konanie. Vyradovacie konanie sa uskutočnilo koncom roka 2024, súhlasné stanovisko s vyradením registratúrnych záznamov vydal Odbor archívov a registratúr MV SR dňa 29. 11. 2024.

Vyradené na zničenie boli registratúrne záznamy bez trvalej dokumentárnej hodnoty pod poradovými číslami 1 – 389, spolu okolo 900 kg papiera. Registratúrne záznamy so znakom hodnoty „A“ pod poradovými číslami 1 – 12 budú odovzdané – preradené do Ústredného archívu ECAV. V roku 2025 následne prikrčíme k likvidácii registratúrnych záznamov bez znaku hodnoty, v súlade so štátnou legislatívou.

Považujem za dôležité poznamenať, že by zamestnanci mali odovzdávať svoju agendu do registratúrneho strediska priebežne, nie až niekoľko rokov po tom, ako uplynula jednotlivým záznamom lehota uloženia a mali byť už dávno predmetom vyradovacieho konania. Dôležité je tiež ukladať písomnosti na jednotlivých oddeleniach GBÚ podľa registratúrneho plánu.

Aj tento rok medzi bežné práce súvisiace so správou registratúrneho strediska patrilo vyhľadávanie záznamov a ich skenovanie pre zamestnancov ECAV.

Otázka elektronickej správy registratúry pre ECAV a elektronického archívu ECAV nepostúpila. Čakáme na vyjadrenie a pokyny orgánov ECAV k stanovisku Archívnej rady ECAV. Je to oblasť, ktorá si bude aj v budúcnosti vyžadovať pozornosť, aby nedošlo k nenávratnej strate elektronických dokumentoch. Bude si to vyžadovať iste nemalé financie.

Usporiadúvanie a inventarizácia fondov

V roku 2024 bol spracovaný archívny fond Cirkevného zboru ECAV Limbach, na ktorom pracovala archivárka Lucia Kamanová, v prvej polovici roka 2025 bude pracovať na inventári k tomuto fondu. Veľa

času nám zabralo triedenie a usporadúvanie archívneho fondu Západného dištriktu ECAV. Prvé fondové oddelenie (do roku 1953) začal spracovávať vedúci Centra histórie, druhé fondové oddelenie (1953 – 1994) – archivárka Lucia Kamanová. Vedúci Martin Kováč spracoval vyše 50 archívnych škatúl, prevažne korešpondenciu ZD s cirkevnými zbormi v 1. ½ 20. stor. Pracoval tiež na osobných spisoch farárov pôsobiach v minulosti na území ZD ECAV. Spracovanie archívneho fondu Západný dištrikt ECAV bude trvať nie mesiace, ale roky. Závisieť to bude od ostatných prác v Centre histórie ECAV a zdravotného stavu jeho pracovníkov. Tento archívny fond je okrem svojho rozsahu náročný aj svojim katastrofálnym fyzickým stavom (značné znečistenie, mnohé dokumenty je treba manuálne utierať od plesne, čo spomaľuje prácu). Vedúci CH v uplynulom roku tiež nahrubo roztriedil a uložil do archívnych škatúl archívny fond Cirkevný zbor ECAV Pohronský Ruskov, ako aj osobný fond rodiny Ormisovcov.

Prírastky

V roku 2024 Ústredný archív ECAV prevzal do svojej odbornej starostlivosti viaceré zaujímavé archívne fondy, súbory archívnych dokumentov, prípadne jednotliviny. Dňa 8. marca (druhú časť v lete) sme prevzali od Jána Heveru písomnú pozostalosť rodiny Ormisovcov (1,4 bm), ktorej na kvalite dodávajú staré rodinné albumy. Ďalej sme 19. marca prevzali archívny fond Cirkevného zboru ECAV Limbach, 28. mája – archívny fond zaniknutého Cirkevného zboru ECAV Pohronský Ruskov, 21. júna od Martina Kmeca – zbierku rukopisov, fotografií a novinových výstrižkov farára Alexandra Lichnera (0,18bm), 9. júla od Daniely Veselej fragmenty z pozostalosti Daniela Veselého a Dariny Bancíkovej (0,01bm), tiež Alexandra Baricu (0,01). Dňa 23. októbra sa nám podarilo získať od Edity Grešovej fragmeny osobného fondu Jána Greša (0,1bm), 25.10. – od Ivana Brtáňa zbierku kázni rôznych autorov z osobnej pozostalosti farára Pavla Šolca (0,60bm). V tejto zbierke sa nachádzajú aj kázne turčianskeho seniora Andreja Polerekého a veršované odobierky z polovice 19. storočia. Dňa 11. novembra sa nám podarilo zakúpiť vzácny protokol cirkevného zboru Kameňany (1789-1887) z rúk MUDr. Juraja Galla, ktorý ho ponúkal na odpredaj akvizičnej komisii Odboru archívov a registratúr MV SR. Keďže máme s odborom dobré vzťahy, bolo nám dané echo o tomto vzácnom archívnom dokumente s možnosťou ho prednostne odkúpiť. Je len škoda, že sa k nám naše vlastné archívne dokumenty dostávajú zo súkromných rúk. Svedčí to o tom, v akom stave sa nachádza správa našich zborových „archívov“. Mrzí nás, že sa nám ani tento rok nepodarilo získať písomnú pozostalosť po niekdajšom generálnom biskupovi Pavlovi Uhorskaiovi. Bola by veľká škoda, aby sa tieto písomnosti nenávratne stratili.

Ochrana archívnych dokumentov a ochrana bezpečnosti a zdravia zamestnancov

Nakoľko sme prevzali v roku 2024 jeden zaplesnený fond a mali sme podozrenie na aktívne plesne aj pri inom archívnom fonde, rozhodli sme sa predmetné fondy odvieť na dezinfekciu do sterilizačnej komory vo Zvolene. Dokumenty v objeme 90 archívnych škatúl a 7 banánových škatúl boli na sterilizáciu etylénoxidom privezené do Zvolena 28. mája 2024.

Pri podozrení na plesne pri jednotlivinách sme aplikovali lokálne prostriedok Ajatin. Počas celého roka sme monitorovali a regulovali teplotu a vzdušnú vlhkosť depotov.

Zdravotné riziká zamestnancov archívu a knižnice pri práci s archívnymi a knižničnými dokumentami sme sa snažili aj uplynulý rok minimalizovať používaním rúšok a rukavíc, ktoré majú zamestnanci k dispozícii. Koncom roku sme doplnili chýbajúce rúška. To, čo som písal minulý rok, stále platí. Zamestnanci Centra histórie ECAV sú denne vystavení nadmernému množstvu prachu, špiny (najčastejšie omietka a hlina) a papierovej drte zo značne znečistených archívnych dokumentov. Pracujeme tiež s plesnivými dokumentami, ktoré ale prešli sterilizačným procesom, žiaľ aj mŕtve mycélie plesní sú alergénom, ktorý môže zamestnancom spôsobiť zdravotné problémy. Vetranie a používanie ochranných prostriedkov je preto dôležité.

Počas celého roka som sa snažil zabezpečovať pravidelné upratovanie hlavne v priestoroch kancelárií zamestnancov, ale i celého objektu na Palárikovej 20 (raz za týždeň), čo bolo nie vždy úspešné, nakoľko nie vždy je možné upratovačke sa uvoľniť z GBÚ. Zabezpečenie pravidelného upratovania pokladám za jednu

z priorit aj v budúcom roku, nakoľko zdravie zamestnancov nášho úseku je ohrozené oveľa viac, ako zdravie ostatných zamestnancov.

Vydávanie informácií, bádateľské návštevy

Aj počas uplynulého roka sme vydali niekoľko desiatok informácií prevažne prostredníctvom mailovej komunikácie alebo telefonicky. Bádateľských návštev sme mali spolu 60, čo je o 2 návštevy viac, ako v uplynulom roku. Sme radi, že nás navštevujú najmä renomovaný historici, ktorí na základe štúdia našich archívnych dokumentov vynášajú na svetlo sveta dôležité, často dávno zabudnuté informácie o dejinách ECAV.

Vedecká, metodická činnosť, osвета

V roku 2024 mal vedúci Centra histórie ECAV poslúžiť na konferencii Sláva šľachetným v Liptovskom Mikuláši prednáškou o Ľudovítovi Šimkovi, ktorej sa napokon pre narodenie dcéry, nezúčastnil. V zborníku z konferencie však vyšla jeho štúdia. Vedúci CH ECAV tiež prispel štúdiou – *Hurban podľa Klszáka* do zborníka, ktorý pri príležitosti okrúhleho výročia historičky Evy Kowalskej pripravuje Historický ústav SAV. V rámci metodickej činnosti sme podobne ako minulý rok na požiadanie poskytli usmernenie viacerým COJ ohľadne správy registratúry, vyrad'ovacieho konania, či prípravy registratúrnych plánov. V tomto smere sme mali viaceré konzultácie najmä s Evanjelickou diakoniou, ktorá vypracovala registratúrne plány pre svoje strediská a pripravuje veľké vyrad'ovacie konanie.

Činnosť Archívnej rady ECAV na Slovensku

Archívna rada sa uplynulý rok fyzicky nezišla, ale prostredníctvom mailovej komunikácie pripravila pre COJ ECAV usmernenia ku elektronizácii pri správe registratúry. Tieto usmernenia boli prijaté 22. marca 2024 na zasadnutí Generálneho presbyterstva uznesením 29-2/2024.

Usmernenia boli Archívnou radou vypracované z toho dôvodu, pretože Archívna rada so znepokojením sledovala spontánne zavádzanie elektronizácie na všetkých úrovniach správy ECAV na Slovensku. Opäť sme upozornili, že pri správe registratúry musí aj ECAV postupovať v zmysle platnej štátnej legislatívy a nemôže predbiehať svoju vlastnú technologickú pripravenosť. Neodborným prístupom k zavádzaniu elektronizácie v správe registratúry môže dôjsť k strate údajov, tým aj informácií dôležitých pre zachovanie kolektívnej pamäte ECAV. Zničenie registratúrneho záznamu (aj elektronického) bez vyrad'ovacieho konania je zároveň prestúpením zákona 395/2002 Z. z., §31, ods 1, písm a), ktoré môže byť sankcionované pokutou do výšky 33 193 eur.

Na druhej strane si Archívna rada ECAV uvedomovala, že elektronizáciou je možné urýchliť a zjednodušiť viaceré procesy pri úradovaní jednotlivých COJ ECAV. Práve z tohto dôvodu prišla so svojimi usmerneniami, ktoré pripúšťajú elektronizáciu správy registratúry takým spôsobom, aby bola v súlade so štátnou legislatívou a predišlo sa škodám.

KNÍŽNICA ECAV

Prírastky, úbytky

Akvizičná komisia sa v roku 2024 nezišla, napriek tomu Knižnicu ECAV obohatili prírastky.

Zakúpili sme 2 kusy knižného titulu od Ingrid Peťkovskej – *Z lásky pre teba*. Dňa 19. marca daroval Ján Hevera 148 ks kníh z pozostalosti rodiny Ormisovcov. Z vydavateľstva Transcius sme dostali 35 knižničných jednotiek.

V rámci výmeny dokumentov so Štátnou vedeckou knižnicou v Prešove sme za multiplikáty z našej knižnice získali 8 titulov. Dve publikácie nám daroval Cirkevný zbor ECAV na Slovensku Moravské Lieskové.

Záhorské múzeum Skalica nám na našu žiadosť darovalo takmer kompletnú kolekciu časopisov Záhorie od začiatku jeho vydávania do roku 2023. O tento časopis sme prejavili záujem, lebo v ňom bývajú publikované aj články z dejín ECAV, prípadne články o historických osobnostiach nášho vierovyznania.

10. júna 2024 zasadala vyrad'ovacia komisia a predsedníctvu ECAV predložila na vyradenie 174 knižničných jednotiek. Návrh predsedníctva ECAV schválilo. Duplicitné a nepotrebné knižničné jednotky boli v zmysle zákona ponúknuté knižniciam s právom povinného výtlačku, následne prostredníctvom webu širokej verejnosti na odkúpenie za symbolické ceny. K vyrad'ovaniu došlo predovšetkým na základe internej smernice predsedníctva ECAV č. 2/2023 zo dňa 1. apríla 2023 v zmysle ktorého sa z kapacitných dôvodov nemajú v Knižnici ECAV ukladať viac ako dva exempláre z jedného vydania publikácie. Zároveň sa v zmysle tejto smernice pristúpilo aj k vyrad'ovaniu periodík, ktoré Knižnica ECAV trvalo neuchováva.

Evidencia nových čitateľov a návštevnosť Knižnice ECAV za rok 2024

Knižnica za rok 2024 zaevidovala 2 nových čitateľov. Počas roka sme zaznamenali len 5 návštev, kedy si čitatelia absenčne vypožičali knižné tituly, dvaja návštevníci študovali prezenčne. Celkovo evidujeme 6 vypožičaných titulov.

Ochrana knižničných dokumentov

Ochrana knižničných dokumentov v roku 2024 spočívala, podobne ako v predchádzajúcom roku, v základnom ošetrovaní knižničných dokumentov získaných darom. Vzhľadom na to, že dokumenty nejavili známky napadnutia plesňami, boli očistené od prachu a uložené v skrinách.

Spracovávanie a katalogizácia

Katalogizáciu v roku 2024 vykonávala výhradne knihovníčka Michaela Čechová. V roku 2024 bolo skatalogizovaných 1220 knižničných jednotiek. Zároveň bola vykonaná inventarizácia celého skatalogizovaného knižného fondu, pri ktorej sme sa zamerali na doplnenie chýbajúcich prírastkových čísel, ale aj prehodnotenie zaradenia jednotlivých exemplárov do skupín podľa zamerania. K 31. decembru 2024 máme skatalogizovaných 8524 knižničných jednotiek.

Úložná kapacita knižnice

Úložná kapacita sa síce zvýšila vyradením 174 knižničných jednotiek, keďže bol však počet prírastkov vyšší ako počet úbytkov, súčasná kapacita je v podstate na úrovni decembra 2023.

Historický knižničný fond

Ku koncu roka 2024 bol ukončený súpis historických knižničných dokumentov, ktoré máme uložené na Palisádach 46. Vychádzalo sa zo základného súpisu, s ktorým nám v roku 2023 pomohli základným popisom zamestnanci Slovenskej národnej knižnice pod vedením vedúcej HKF Janky Cabadajovej. Knihy však neboli označené, preto bolo dôležité ich pooznačovať podľa vypracovaného zoznamu, čo si vyžadovalo svoj čas. Na tejto úlohe pracovala Lucia Kamanová. Zinventarizovaných a uložených podľa inventárnych čísel bolo 1825 kníh. Historický knižničný fond, ktorý v Centre histórie ECAV opatrujeme obsahuje viacero vzácnych historických knižničných dokumentov. Lucii Kamanovej sa podarilo napríklad identifikovať jednu z kníh bez titulnej strany a väzby ako dielo Daniela Sinapiusa Horčičku – *Hortulus Animae Piae (Zahrada dušičky pobožné)*. Táto kniha je na Slovensku zriedkavá.

V roku 2025 bude treba ešte zinventarizovať historické knižničné dokumenty, ktoré sú uložené na Palárikovej 20, potom podnikneme administratívne kroky, aby spomínaný knižničný fond Ministerstvom kultúry SR vyhlásený za historický knižničný fond a mohli sme sa uchádzať o dotácie na reštaurovanie.

MÚZEUM LUTHEROVEJ REFORMÁCIE NA SLOVENSKU

Expozícia, výstavy, podujatia

V roku 2024 v stálej expozícii nastali len minimálne zmeny – doplnili sme ju predmetmi kultúrnej hodnoty od súkromného darcu Ivana Brtáňa (insitný portrét biskupa Vladimíra Čobrdu, Modlitba Pánova, Nemeckí reformátori, kalamár s príslušenstvom).

V sobotu 18. mája 2024 sme sa opäť zapojili do podujatia – Noc múzeí a galérií. Návštevníkom sa venovali Michaela Čechová, Lucia Kamanová a Michal Šedovič. Účasť nás opäť pozitívne prekvapila, navštívilo nás 27 záujemcov. Noc múzeí a galérií je dobrý spôsob, ako sa pomaličky dostať do povedomia širšej verejnosti. Kým počas roka do múzea prichádzajú hlavne členovia našich cirkevných zborov, počas tohto podujatia nás navštevujú prevažne sekulárni záujemcovia.

Stavebné úpravy

V auguste 2024 sa na Palárikovej vykonala prekládka plynomeru, ktorý bol umiestnený na fasáde objektu, zároveň boli v bývalej predzáhradke osadené zatrávňovacie tvárnice, aby sa pred budovou dalo parkovať. Je to jedna z podmienok realizovanej zmeny účelu užívania budovy. Ohľadne týchto prác došlo k rokovaniu s Krajským pamiatkovým úradom, ktorý má k zmenám pripomienky a bude treba vykonať ešte určité úpravy (zatrávnenie tvární, živý plot).

V roku 2025 nás čaká repasovanie okien.

Prírastky

V uplynulom roku sme pokračovali v evidovaní prírastkov MLRS. Zaprírastkovali sme spolu 65 predmetov kultúrnej hodnoty. Viaceré boli preradené z Ústredného archívu ECAV, významnejšia akvizícia bola získaná od Ivana Brtáňa.

Výpožičky predmetov kultúrnej hodnoty do iných múzeí

V uplynulom roku sa vrátili zapožičané predmety kultúrnej hodnoty z Múzea Slovenských národných rád, ako aj predmety, ktoré sme zapožičali do Evangelikus országos múzeum. Nové zápožičky do múzeí sa v roku 2024 neuskutočnili.

Návštevnosť a propagácia

V uplynulom roku naše muzeálne zariadenie navštívilo 458 ľudí, čo je o 110 návštevníkov viac ako v roku 2023. Je to potešiteľné, že aj pri skromnej propagácii si nás záujemcovia vedia nájsť a dozvedieť sa niečo o dejinách reformácie na území Slovenska, ako aj o dejinách evanjelickej cirkvi.

Okrem jednotlivcov, či malých skupiniek nás navštívili bratia farári a sestry farárky s konfirmandmi z cirkevných zborov Petržalka, Bratislava Legionárska, Horné Saliby, Senica, ako aj farári s konfirmandmi reformovanej cirkvi v Bratislave. Ďalej sme sprevádzali deti z našich evanjelických škôl – Evanjelickej základnej školy v Bratislave a Evanjelickaj základnej školy Jura Janošku v Liptovskom Mikuláši, tiež študentov z našich evanjelických stredných škôl, ktorí sa zúčastnili „stáže“ na EBF UK. Navštívili nás aj študentky SOŠ Kadernícka z Bratislavy, deti z denného tábora, ktorý organizoval Cirkevný zbor ECAV Šamorín, zamestnanci Slezské Diakonie (Hereditas), študenti Akadémie policajného zboru v Bratislave so svojim policajným duchovným, ako aj duchovní Maďarského ekumenického spoločenstva.

Privítali sme aj zájazdy z cirkevných zborov Zlaté Moravce, Košarická-Priepasté, Richvald, Poprad, Příbovce, Liptovský Hrádok, Liptovská Porúbka a Kremnica.

Muzejná pedagogika, exkurzie

Pre školské skupiny máme pripravené dva interaktívne programy. Pre mladšie deti je to interaktívna hodina Martin Luther, pre žiakov druhého stupňa ZŠ sa jedná o interaktívnu hodinu Reformácia na Slovensku.

Počas uplynulého roka sme vykonali v múzeu 9 interaktívnych hodín pre študentov základných škôl, konfirmandov, deti z ENV.

Spolupráca s Maďarskou krajinskou zbierkou

V stredu 7. februára 2024 nás navštívili naši kolegovia z Evangélikus Országos Gyűjtemény (Evanjelická krajinská zbierka). Ide o inštitúciu Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Maďarsku, ktorá zastrešuje evanjelické múzeum, evanjelickú knižnicu a evanjelický archív.

V priestoroch na Palárikovej 20 nás navštívil riaditeľ Evanjelickej krajinskej zbierky Pál Lackner, riaditeľ Evanjelického krajinského múzea Béla László Harmati, pracovníčka múzea Boglárka Kondor, spolu s tlmočníkom Györgyom Rágyanszkym. Podnetom na stretnutie bola prosba našich maďarských kolegov o zapožičanie vybraných archívnych dokumentov na pripravovanú výstavu o činnosti evanjelickej diakonie v Uhorsku. Okrem administratívnych formalít, mali naši kolegovia záujem pozrieť si aj expozíciu nášho múzea. Na záver stretnutia prišlo pozvanie na otvorenie výstavy a prehliadku ich troch pracovísk, tiež výzva z maďarskej strany o bližšiu vzájomnú spoluprácu, ktorú sme s radosťou uvítali.

Následne sa uskutočnila naša návšteva v Maďarsku, a to 23. apríla 2024 v zostave – Martin Miti Kováč, Lucia Kamanová, Michaela Čechová, Jana Nunvářová a sestra farárka Zuzana Slížiková ako tlmočníčka. Naši maďarskí kolegovia nám predstavili prácu Evanjelickej krajinskej zbierky, stretli sme sa s vedúcimi knižnice, archívu aj múzea, kde sme mali možnosť vidieť spomínanú výstavu o Evanjelickej diakonii v Uhorsku. Evanjelická krajinská zbierka zamestnáva okolo 15 kmeňových zamestnancov a patrí pod ňu ďalších 6 regionálnych centier. Hospodári s rozpočtom trištvрте milióna euro, pričom jednotlivým cirkevným zborom poskytuje aj možnosť získania grantov, napríklad na reštaurovanie poškodených archívnych dokumentov, kníh, či predmetov kultúrnej hodnoty.

Naša spolupráca s maďarskými kolegami pokračovala aj v septembri 2024, kedy sme im sprostredkovali návštevy v cirkevných zboroch Bratislavského seniorátu, za účelom výskumu kazateľnicových oltárov. Sme vďační všetkým osloveným duchovným, ktorí až na jednu výnimku (BA Staré mesto) umožnili maďarským kolegom vstup do našich kostolov.